

MARKO MOTNIK*

Spregledani skladatelj Jožef Robert Zupan (1760–1819) in njegovo glasbeno delo

IZVLEČEK

Jožef Robert Zupan se je kot sin znanega skladatelja Jakoba Frančiška Zupana rodil leta 1760 v Kamniku. Vstopil je v cistercijanski samostan Kostanjevica na Krki, študiral teologijo v Gradcu in po ukinitvi opatije leta 1786 do smrti leta 1819 ostal v štajerski prestolnici. Tam je deloval kot zasebni učitelj, se gibal v uglednih družbenih krogih in se vsaj deloma posvečal skladanju. Njegov ohranjeni glasbeni opus je dokaj skromen in obsega pet del, objavljenih konec 18. stoletja na Dunaju in v Gradcu. Skladatelj in njegovo glasbeno delo sta v pričujoči razpravi prvič predstavljena javnosti.

KLJUČNE BESEDE

Jožef Robert Zupan, Jakob Frančišek Zupan, Gradec, plesna glasba, klavirska glasba, posvetila

ABSTRACT

OVERLOOKED COMPOSER JOŽEF ROBERT ZUPAN (1760–1819) AND HIS COMPOSITIONAL OEUVRE

Jožef Robert Zupan was born in Kamnik in 1760 as the son of the well-known composer Jakob Frančišek Zupan. He joined the Cistercian Abbey in Kostanjevica na Krki (Landstraße), studied theology in Graz, and, following the dissolution of the abbey in 1786, remained in the Styrian capital until his death in 1819. There, he worked as a private teacher, moved in eminent social circles, and dedicated at least part of his time to composing music. His preserved and fairly modest compositional oeuvre comprises five works, which were published in Vienna and Graz at the end of the eighteenth century. The discussion at hand offers the first public presentation of the composer and his work.

KEY WORDS

Jožef Robert Zupan, Jakob Frančišek Zupan, Graz, dance music, piano music, dedications

* doc. dr., znanstveni sodelavec, ZRC SAZU, Muzikološki inštitut, Raziskovalna postaja Maribor, Slovenija, marko.motnik@zrc-sazu.si, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8938-4132>

V nekaj knjižnicah in arhivih v Avstriji, Italiji in na Češkem se je ohranilo majhno število tiskanih notnih izdaj z imenom »Joseph Robert Suppan« na naslovnica. Ob dobro znanem dejstvu, da je v drugi polovici 18. stoletja v Kamniku deloval skladatelj Jakob Frančišek Zupan (1734–1810), se postavlja vprašanje, ali bi Jožef Robert Zupan z njim mogel biti v sorodu. O možnih sorodstvenih vezeh med skladateljema je že leta 1982 razmišljal avstrijski muzikolog Rudolf Flotzinger in domneval, da gre za brata.¹ Čeprav je bil Jakob Frančišek Zupan v preteklih desetletjih večkrat deležen pozornosti slovenske muzikologije,² je Flotzingerjeva obrobna opomba ostala neopažena. Pogled v vire pokaže, da Jožef Robert Zupan ni bil brat, temveč sin kamniškega skladatelja.³

JAKOB FRANČIŠEK ZUPAN

Jakob Frančišek Zupan se je rodil 27. julija 1734 v Schröttnu v bližini Lipnice na avstrijskem Štajerskem. Šolal se je v bližnjem Hengsbergu, kjer je pri učitelju in organistu Andreasu Dämbu pridobil osnovno glasbeno izobrazbo. Od leta 1749 je obiskoval jezuitski kolegij v Gradcu. S kakšnim namenom in kdaj točno se je preselil na Kranjsko, ni znano, vsekakor pa se je 3. avgusta 1757 v Kamniku poročil z Jožefo Götzl (tudi Götzl). Zapis o poroki je najzgodnejša doslej znana omemba Zupanovega bivanja na Kranjskem.⁴ Iz zapisa v poročni matični knjigi je mogoče razbrati, da je v tem času opravljal službo *submagistra* (pomožnega učitelja) na kamniški šoli in bil tam podrejen svojemu tastu Valentinu Götzlu. Tri leta pozneje (1760) je Zupan nasledil tasta ter postal organist in vodja zboru v kamniški župnijski cerkvi, hkrati pa tudi učitelj (*ludimagister*) v tamkajšnji šoli. Službi organista in šolskega učitelja sta bili med seboj že od nekdanj tesno povezani in v marsikaterem kraju ju je opravljala ista oseba. V letih 1762–1765 naj bi se Zupan kot učitelj in glasbenik udejeval tudi v zasebni šoli z deškimi internatom, ki jo je od leta 1760 v Komendi vodil Peter Pavel Glavar, vendar pa medtem svojih službenih dolžnosti v Kamniku ni prekinil.⁵

Danes je znanih okoli petindvajset popolno ali vsaj fragmentarno ohranjenih Zupanovih

skladb, vse izključno za cerkveno rabo. Nobena od njih se ni ohranila v neposrednem okolju skladateljevega delovanja.⁶ Prepise hranita glasbeni arhiv novomeškega frančiškanskega samostana in tamkajšnji kapiteljski arhiv. Prepis Zupanovega slovesnega *Te Deuma* najdemo tudi v arhivu ljubljanske stolnice. Doslej še ni bilo mogoče pojasniti, kako so ti glasbeni rokopisi našli pot v Novo mesto, razmišljati pa je mogoče o stikih in kulturnih povezavah med frančiškanskimi ustanovami v Kamniku in Novem mestu. Sicer pa z zapisom »Ex rebus Josephi Suppan [1]783«⁷ v nekaj glasbenih tiskih in rokopisih v novomeškem frančiškanskem samostanu najverjetneje ni mišljen Zupanov sin Jožef Robert, temveč neka druga oseba s tem, na Slovenskem zares pogostim priimkom.⁸

Zakoncema Zupan se je v letih 1758–1778 rodilo deset otrok, od tega šest hčerk in štirje sinovi. V krstni knjigi kamniške župnijske cerkve Marijinega brezmadežnega spočetja najdemo zapise o krstih Zupanovih sinov: Jožefa Kazimirja (4. marca 1760), Janeza Nepomuka (13. maja 1762), Frančiška Ksaverja Jožefa Salezija (16. decembra 1766) in Andreja Valentina (3. decembra 1768).⁹ V matičnih knjigah pa zaman iščemo vpis krsta Jožefa Roberta Zupana, kar je gotovo pglavitni razlog za doslej neopaženo sorodstveno vez med skladateljema.

Časopis *Grätzer Zeitung* julija 1819 omenja duhovnika Jožefa Roberta Zupana, umrlega v Gradcu v šestdesetem letu starosti.¹⁰ Njegova smrt (21. julija) in pogreb (23. julija 1819) sta vpisana v matično knjigo umrlih pri graški stolnici, kjer so omenjeni tudi zadnji naslov bivališča (Sporgasse 75), starost ter vzrok smrti (podagra).¹¹ Če torej predpostavimo, da je bil Jožef Robert sin kamniškega skladatelja, se njegova starost ujema z Jožefom Kazimirjem, rojenim 4. marca 1760.¹²

Nekaj biografskih podatkov o Jožefu Robertu Zupanu je mogoče razbrati iz arhivskih dokumentov, ki jih v njegovi osebni mapi hrani arhiv škofije Gradec - Sekav v Gradcu. Zupan je 3. fe-

1 Flotzinger, *Zu den Anfängen*, str. 36–37.

2 Omeniti velja predvsem prispevke Radovana Škrjanca (gl. navedbe v seznamu literature).

3 Jožefa Roberta Zupana in njegova dela na kratko omenjajo že nekateri starejši (glasbeni) leksikoni: Gerber, *Suppan* (Joseph Robert), stolp. 305; Wurzbach, *Suppan*, Joseph Robert, str. 328; Eitner, *Suppau*, Abt Joseph Robert, str. 329.

4 NŠAL, *ŽA Kamnik*, Matične knjige, P 1745–1769, fol. 158.

5 Podrobneje o Zupanovem delovanju v Komendi: Škrjanc, *Vprašanje sloga*, str. 15–18.

6 Ljudevit Stiasny je konec 19. stoletja še poročal o Zupanovih mašah v Komendi: Stiasny, *Kamnik*, str. 163.

7 Na primer *Apparatus musico organisticus* Georga Muffata iz leta 1690, SI-NFMs. 320.

8 Höfler, *Glasbenozgodovinske najdbe*, str. 135 in 138–140.

9 NŠAL, *ŽA Kamnik*, Matične knjige, R 1753–1760, fol. 249; R 1760–1784, fol. 16, 58 in 72v. Gl. tudi Škrjanc, *Vprašanje sloga*, str. 22.

10 *Intelligenz-Blatt zur Grätzer Zeitung*, 24. julij 1819.

11 AT DGS, Pfarre Graz – Dom, Sterbebuch I 1786–1822, 1102, fol. 236.

12 Zdi se, da je bilo tako štetje starosti v preteklosti pogostejše: Zupan je 4. marca 1819 dopolnil 59. leto starosti in bil v času smrti julija 1819 v 60. letu starosti.

bruarja 1818 na škofijski ordinariat naslovil prošnjo za zvišanje pokojnine. V pismu pravi, da je cesarski dvor že dvakrat zaprosil za višjo vsoto, prvokrat očitno leta 1808. Dvor naj bi njegovi želji sicer ugodil, vendar mu deleža nikoli ni izplačal. Zupan dodaja, da sta po njegovem védenju poleg njega pri življenju le še dva člana leta 1786 razpuščene skupnosti cistercijancev Kostanjevica na Krki, medtem ko dohodki te posesti še vedno prinašajo po pet tisoč goldinarjev na leto. Kot eden zadnjih živečih članov samostanske skupnosti si torej obeta zvišanje pokojnine s tristo na štiristo goldinarjev. Njegova pokojnina naj bi bila že ob razpustitvi samostana le simbolična in prenizka za dostojno življenje človeka brez lastnega premoženja. Zupan svojo prošnjo utemeljuje tudi z zdravstvenimi težavami, saj že od leta 1794 boleha za artritisom. Bolezen ga leto za letom za več tednov priklene na posteljo. Stroški za zdravnike, zdravila in osebno oskrbo se vseskozi dvigujejo, vsak artritični napad pa mu pusti nove in trajne poškodbe. Prste ima popolnoma zvite, napovedi zdravnikov pa mu ne obetajo nič dobrega. S tako imenovanim februarskim patentom, s katerim je cesarski dvor leta 1811 poskusil omiliti državni bankrot, so višino Zupanove pokojnine znova odmerili in jo uskladili z višino njegove pokojnine iz leta 1799 na tristo letnih goldinarjev. Ta vsota Zupanu ni zadostovala niti leta 1808, kaj šele desetletje pozneje. Zupan škofijski ordinariat torej roti, naj podpre njegovo prošnjo in cesarski dvor spomni na že obljubljeni pokojninski dodatek. Ob strani še dodaja, da mu zaradi obolenja kmalu ne bo več mogoče brati dnevne maše in da se v prihodnje ne bo več mogel posvečati vzgojnemu delu z mladimi, s čimer se je preživljal zadnjih enaindvajset let.¹³

V Zupanovi osebni mapi hranijo tudi nekoliko starejši osnutek pisma škofijskega ordinariata štajerskemu guberniju, napisanega junija 1810, v zvezi z Zupanovo prošnjo za nadaljnje izplačevanje pokojnine. V pismu je omenjeno, da Zupan že več kot 22 let živi na Štajerskem (torej od okoli leta 1788), da se v Gradcu posveča vzgoji in izobraževanju mladine in da je bil leta 1799 odpuščen iz svoje prvotne, torej ljubljanske škofije. Spotoma je omenjeno še spričevalo oziroma priporočilo, ki ga je za Zupana predložila grofica Saurau. Originalno Zupanovo pismo skupaj s prilogami se žal ni ohranilo.¹⁴

V osnutku pisma ni navedeno polno ime grofice Saurau, vendar se zdi, da gre za Marijo Ano,

rojeno grofico Schlick zu Bassano und Weisskirchen (1760–1819) in poročeno z Rajmundom Marijo grofom Saurauom (1740–1796). Grofica je bila hkrati lastnica palače na Sporgasse 75, torej hiše, v kateri je Zupan umrl leta 1819.¹⁵ Vse kaže, da Zupan kot duhovnik niti ni bil vezan na katero izmed graških cerkva niti ni deloval v kateri drugi duhovni ali izobraževalni ustanovi.¹⁶ V Gradcu je očitno prebival dokaj svobodno in se preživljal kot zasebni učitelj v uglednih hišah, morda ravno pri grofih Saurau. Na takšen družbeni položaj namiguje tudi Zupanov pridevek *Abbé*, ki se pojavi na naslovnica treh glasbenih tiskov.¹⁷ S pridevkom seveda ni mišljeno, da bi bil Zupan opat samostana. Pridevek je bil od 17. stoletja v rabi v Franciji, kjer so z nazivom *abbé* nagovarjali duhovnike, ki v hierarhiji Cerkve niso imeli posebnega položaja. V predrevolucijskem obdobju so s pridevkom *abbé* (v nemščini tudi *Abate*) imenovali klerike, ki so prejeli zgolj nižja duhovniška posvetila in se navadno udeleževali kot hišni učitelji, duhovni voditelji in svetovalci v premožnih družinah ali pa delovali kot svobodni pisatelji in učenjaki. V Zupanovem primeru gre verjetno za uporabo nekakšne mešanice obeh pomenov pridevka, torej za posvečenega duhovnika brez posebnega položaja v škofiji ter hkrati duhovnika v učiteljski službi. Na Zupanov dokaj ugleden družbeni položaj namigujejo tudi posvetila skladb, s katerimi se je poklanjal izključno osebam iz vrst visokega plemstva.

V ohranjenem arhivskem gradivu kostanjeviškega samostana je Jožef Robert Zupan omenjen v inventarnem popisu iz časa razpustitve samostanske skupnosti (1786). Cesar Jožef II. je samostan z dvornim dekretom ukinil v začetku oktobra 1785, kostanjeviškim cistercijanom pa je bila odločitev uradno razglašena nekaj mesecev pozneje, 3. januarja 1786. Poleg opata Aleksandra Hallerja barona Hallersteina je samostan v tem času štel dvajset bratov, od katerih so se trije zadrževali na študiju v Gradcu: Edmund Wobnik (tudi Wobeck), Gulielmus (Viljem) Hirsche in Robert Suppan (Zupan).¹⁸

15 Prim. Hafner, *Aus dem Grazer Musikleben*, str. 110. Grofica Saurau je stavbo leta 1813 prepustila sinu Mariji Zenu Vincencu (1792–1846), ki je bil zadnji moški predstavnik starejše štajerske veje rodbine. Po njegovi smrti je palača prešla v last grofov Goëss (danes Sporgasse 25). Prim. Popelka, *Geschichte der Stadt Graz*, str. 621.

16 *Personalstand*, str. 17.

17 Gl. prilogo.

18 SI AS 746, Inventarium über das bey dem Cistercienser Stift Maria Brunn nächst Landstraß vorgefundenen sowohl beweglich[en], als unbeweglich[en] Vermögen, so dem Stift in proprio gehörig in Neustadtler Kreise des Herzogthums Krain. Inventarni popis se začneja s

13 AT DAGS, Personalakte Priester Suppan Joseph, Nr. 293.

14 AT DAGS, Personalakte Priester Suppan Joseph, Nr. 1065.

Točnega datuma Zupanovega vstopa v samostan Kostanjevica ni mogoče določiti. Jože Mlinarič ga med dvaindvajsetimi člani skupnosti sicer omenja že za leto 1764,¹⁹ vendar je ta letnica nedvomno prezgodnja. Mlinarič izhaja iz pritožbene pisma cistercijanskemu generalnemu kapitulju v Cîteauxu, ki ga je 21. decembra 1764 napisal opat Leopold pl. Buset, podpisali pa so ga tudi tedaj v Kostanjevici navzoči menihi s svojimi redovnimi imeni.²⁰ Ime »P[ater] Robertus« gotovo ni pripadalo Robertu Zupanu, temveč nekemu drugemu patru.²¹ Zupanova prisotnost med kostanjeviškimi cistercijani je dejansko izkazana zgolj in šele v omenjeni inventarni knjigi iz leta 1786. Kot priloga k obsežnemu inventarju premičnin in nepremičnin je dodan tudi popis zasebne lastnine kostanjeviških patrov. Iz njega izvemo, da je Zupan ob razpustitvi samostana v svoji sobi poleg nekaj običajnih kosov pohištva hranil 29 knjig večinoma teološke vsebine, čembalo ali klavir (označen kot *Flüg[el]*) ter nekaj muzikalij. Popis je žal brez imen skladateljev teh glasbenih rokopisov ali tiskov in le na kratko našteje sedemnajst maš, pet arij, tri motete, deset simfonij, dva orgelska koncerta, devet litanij, pet pastoralnih ofertorijev, tri *Tantum ergo*, himno *Veni sancte Spiritus* ter marijansko antifono *Salve Regina*. Da je bil avtor vsaj nekaterih izmed teh del Zupan, je verjetno.²²

Če torej Zupan leta 1786 še ni zaključil teološkega študija – in očitno je kostanjeviška opatija svoje kandidate tedaj pošiljala na študij v Gradec –, v času razpustitve samostana še ni mogel biti duhovnik. Zapise Zupanovih duhovniških posvetitev najdemo v ordinacijskem protokolu ljubljanske stolnice, in sicer navedbo o posvetitvi v subdiakona 1. septembra 1788, v diakona 2. novembra 1788 in v duhovnika (*pro prosbyteratu*) 9. novembra 1788.²³ V ordinacijskem protokolu je Zupan v vseh treh primerih naveden le pod krstnim imenom Jožef Kazimir. Poimenovan je kot Kranjec iz Kamnika in nekdanji cistercijanec

opatije Kostanjevica (*Carniolus, Lythopolitanus ex cist. Landstrassensis*). Zapisi duhovniških posvetitev so dovolj trden dokaz, da je bilo ime Robert Zupanovo redovno ime,²⁴ predvsem pa ne pušča jo nobenega dvoma, da gre za sina kamniškega skladatelja.

SKLADATELJSKI OPUS JOŽEFA ROBERTA ZUPANA

Ohranjena skladateljska zapuščina Jožefa Roberta Zupana je nadvse skromna, saj danes poznamo le pet tiskanih notnih izdaj, pri čemer je bilo eno delo objavljeno v dveh različnih izdajah. Zupanove skladbe se razen prepisa klavirskih variacij²⁵ tudi niso ohranile v rokopisnih virih oziroma prepisi doslej vsaj niso znani. Ta mala ostalina skladateljevega dela nikakor ne more biti popolna, vendar si o prvotnem obsegu in vsebini Zupanovega opusa danes ni več mogoče ustvariti jasne predstave.

Glasbeni tiski omogočajo nekaj vpogledov tako v skladateljevo glasbeno delo kot v njegovo biografsko ozadje. Vse štiri zbirke so namenjene izvajanju na čembalu ali klavirju, pri čemer je le variacije mogoče šteti za izvirno klavirsko skladbo. Preostale izdaje vsebujejo klavirske izvlečke prvotno za orkester ali komorno instrumentalno skupino namenjene plesne glasbe.

Najbolj nenavadna in nejasna, a hkrati najzgodnejša je notna izdaja z naslovom *Ritter-Einzug und Kontretanz der Schwarzen*, torej vstop ali intrada vitezov ter kontradansa črncev. Na naslovnici je zapisano, da je bila glasba izvedena 2. februarja 1796, vendar tisk o kraju ali širšem kontekstu izvedbe ne sporoča ničesar. Ker je delo izšlo pri graški založbi Andreasa Leykama, je mogoče pomisliti, da je bila glasba namenjena za izvedbo v graškem gledališču, in sicer bodisi kot scenska glasba h gledališki igri bodisi za družabne plesne v maskah (tako imenovane redute).

Evropski gledališki žurnal za leto 1796 sporoča, da je bila 2. februarja 1796 v graškem gledališču na sporedu pustna komedija (*Faschingslustspiel*) v treh dejanjih z naslovom *Die adeliche Lebzelterin, oder die bezähmten Ausschweifungen eines zügellosen Weibes, mit Hannswurst und Kolumbine* (Plemiška

seznamom članov samostanske skupnosti. Prim. tudi Mlinarič, *Kostanjeviška opatija*, str. 489 in Milkowicz, *Die Klöster in Krain*, str. 462. Zupana za leto 1787 med študenti teologije v Gradcu omenja tudi Royko, *Einleitung*, str. 10, in sicer v četrtem letniku (»aus dem vierten theologischen Kurse«).

19 Mlinarič, *Kostanjeviška opatija*, str. 466 in 517.

20 AT StiARein, Fond Landstraß, B XIV.

21 Morda Robert Valvasor (1707–1778). Prim. Mlinarič, *Kostanjeviška opatija*, str. 451 in 515.

22 SI AS 746, Individual Inventarium der in denen Wohnungen, und Zellen der Conventualen vorfindigen, zu ihren Privatgebrauch bestimmt gewesenen, und denselben laut höchster Resoultion dd°. Wien den 12ten Jenner [1]782 verbliebenen Mobillien und Geräthschaften.

23 Volčjak, *Ordinacijska protokola*, str. 107–108.

24 V tem smislu ime Robert interpretira tudi Suppan, Suppan (Supan) Josef Robert, str. 701: »Als Ordensbruder nahm er den Namen Robert an«. Pri tem ostaja nejasno, ali gre zgolj za (pravilno) domnevo avtorja kratkega biografskega prispevka, saj leksikon sicer o kraju in času Zupanovega rojstva ne sporoča ničesar.

25 Inštitut za muzikologijo Univerze v Gradcu prepis Zupanovih variacij hrani pod signaturo 100 Gmi/H 103. Prepis je nepopoln in vsebuje le pet od skupaj dvanajstih variacij. Schubert, *Musikalienbestände*, str. 125–126.

pekarica medenjakov, ali ukročene razvade razuzdane ženske, s Hannswurstom in Kolumbino). Očitno gre za delno »ekstemporirano« oziroma improvizirano komedijo po predlogi Philippa Hafnerja ali za njeno predelavo, katere vsebine ni več mogoče natančno rekonstruirati. Sam naslov dela ne vzbuja nikakršnih asociacij z Zupanovo glasbo in povezava plesnih stavkov s to burko se zdi malo verjetna. Gledališki žurnal v nadaljevanju dodaja, da je družba plemenitih človekoljubov isti dan in najbrž po gledališki predstavi v podporo prebivalcem Friedberga, ki so utrpeli požar, priredila izredno reduto z dvema intradama. Vsebina te povorke ni natančneje opisana, a žurnal dodaja, da so plemeniteži ob koncu druge kontradanse občinstvo presenetili z napisom, ki so ga držali proti njemu in ki se je glasil: »Hvala vam, plemeniti prijatelji človeštva, v imenu vaših trpečih bratov!« Nato je z vseh strani odmeval bučen in dolg aplavz v čast prizadevanjem te ugledne družbe.²⁶

Zupanova notna izdaja vsebuje pet večdelnih plesnih stavkov: *Einmarsch* (Intrada), *Menuetto*, *Quadrille*, *Abmarsch* ter *Contradanse des Schwarzen Einzugs*. Če je navedba datuma na naslovnici tiska pravilna in to zares ni scenska glasba za kako gledališko delo z viteško vsebino, si je mogoče predstavljati, da je Zupan prispeval glasbo za opisano svečano reduto. Skladateljevo ime je na naslovnici skrajšano v »Abbé J. R. S.«, ki pa ne pušča dvomov, da gre za Zupana.

Dve leti pozneje, v začetku leta 1798, je Zupan pri dunajskem tiskarju Josephu Ederju objavil dve zbirki plesne glasbe, namreč osemnajst nemških plesov skupaj z obsežno kodo ter zbirko osmih menuetov. Na naslovnica poseben namen glasbe ni naveden. Založnik Eder je kmalu po natisu v časopisu *Wiener Zeitung* objavil oglas in občinstvo povabil k nakupu obeh plesnih zbirk. V opisu je dodal, da so plesi namenjeni za graške plesne prireditve oziroma so nastali za tamkajšnje redute.²⁷

26 »Heute wurde[n] von einer Gesellschaft edler Menschenfreunde bei einer aussergewöhnlichen Redoute zur Unterstützung der unglücklichen abgebrannten Friedberger zwei Einzüge gehalten. Diese Edlen überraschten das Publikum bei einer Schlußgruppe des zweiten Kontratanzen mit einer gegen dasselbe gehaltenen Devise des Inhalts: »Dank Euch, edle Menschenfreunde, im Namen Eurer leidenden Brüder!« Ein allgemeines, anhaltendes Bravourrufen scholl dieser würdigen Gesellschaft zum Lohne ihrer Bemühung für diesen erhabenen Zweck von allen Seiten entgegen. Die Einnahme soll über 840 fl. betragen haben.« *Allgemeines europäisches Journal*, str. 162.

27 Oglas v *Wiener Zeitung*, 17. I. 1798, str. 153, se glasi: »Bey Joseph Eder, Kunst- und Musikalienverleger am Graben in der goldenen Krone sind ganz neu erschienen: 18 Deutsche Tänze mit Coda für die Grazer Redoute [...] von

V lokalnih časopisih iz najrazličnejših avstrijskih mest se od poznega 18. stoletja v zimskih mesecih leto za letom vrstijo oglasi glasbenih založnikov, tiskarjev in trgovcev z muzikalijami ter bralke in bralce vabijo k nakupu natisnjenih, redkeje tudi rokopisnih zbirk plesne glasbe. Ob vsesplošnem navdušenju prebivalstva nad plesnimi prireditvami izjemen razmah trgovanja s plesno glasbo ne preseneča. Iz sprva tržne niše se je kmalu razvila očitno donosna glasbena trgovina, saj so plesno glasbo imeli za kratkoživ in praviloma le eno sezono aktualen produkt. Avtorji plesne glasbe so bili pogosto skladateljsko dobro podkovani glasbeni ljubitelji, ki so vsako leto prispevali nove zbirke plesov. Te so glasbeni založniki, tiskarji in knjigotržci spretno spravljali v obtok. Glasba, ki so jo obiskovalci najprej slišali na plesnih prireditvah in redutah, je postajala vedno lažje dosegljiva širšim krogom, sčasoma pa so jo knjigotržci ponujali tudi že pred začetkom plesne sezone. Očitno je, da so ljubitelji glasbe – in teh je bilo v meščanskem okolju vse več – plesno glasbo za lastno zabavo igrali doma. Večina plesne glasbe poznega 18. in zgodnjega 19. stoletja se je ohranila le v klavirskih izvlečkih. Stavki izvajalsko-tehnično navadno niso zahtevni, hkrati pa so skladbe dovolj vsečne in vabljive, da so lahko vselej znova vzbudile pozornost možnih kupcev. Uporaba motivov iz priljubljenih opernih arij, ki so jih skladatelji spretno vpletli ali pretvorili v plesne stavke, se zdi še posebej učinkovita tržna strategija. Nenaden razmah glasbenega založništva in trgovanja z glasbo od zadnjega desetletja 18. stoletja dalje torej temelji predvsem na produkciji plesne glasbe in trgovanju z njo, pri čemer se založniki in trgovci niso zgolj odzivali na potrebe glasbe in plesa željnih uporabnikov, temveč so trende v glasbeni in plesni kulturi časa tudi narekovali in aktivno sooblikovali.

V habsburških deželah raznolikost plesnih oblik že od druge polovice 18. stoletja ni bila ravnno odlika plesnih prireditev (tako imenovanih redut). Prav nasprotno, viri kažejo, da plemiči in meščani niso plesali dosti več kakor menuete in nemške plese, torej glasbeno-plesni obliki, ki se jima je posvečal tudi Zupan. Nemške plese so izvajali v parih, in ko so se jih plesalci enkrat naučili, v nasprotju z vedno novimi in raznolikimi figurami skupinskih kontradans niso zahtevali ne posebnega vodenja plesnega mojstra ne poglobljene plesnega pouka. Menuet, katerega brez-

Jos. Rob. Suppan [...] und 8 Menuette ebenfalls für die Grazer Redoute [...]« Eder je Zupanovi zbirki še enkrat oglaševal v *Wiener Zeitung*, 31. I. 1798, str. 293: »Suppan 8 neue Menuette, aus der Redout in Gratz« ter »[Suppan] 18 neue deutsche Tänze aus der Redout in Gratz«.

Jožef Robert Zupan, prva stran variacij za čembalo ali klavir na temo vokalnega dueta »Die Milch ist gesünder« iz opere *Der Spiegel von Arkadien* Franza Xaverja Süssmayrja v dunajski izdaji založbe Artaria et Comp. (Státní oblastní archiv v Třeboni, oddělení Český Krumlov, Sbírka hudebnin, 38-K26, krabice 266; z dovoljenjem).

hibna izvedba je v dvornem okolju že od poznega 17. stoletja veljala za pokazatelja olikanosti in izobrazbe ter bila vstopnica v ugledne sloje družbe, se je v plesnih dvorinah ohranil še celotno 19. stoletje. Kljub temu je večina obiskovalcev plesnih prireditev ta otvoritveni ples jemala le za nujno zlo. Očividci so se že sredi 18. stoletja pritoževali nad slabo in pomanjkljivo izvedbo menueta, katerega koraki so sicer dokaj enostavni, njihova natančna izvedba, graciozna drža in gibanje telesa pa toliko bolj zahtevni.²⁸

Izraz nemški plesi (*Deutsche Tänze*), kot se pojavi na naslovnici Zupanove zbirke, je nadpomenska, s katero so sodobniki glede na čas in okolje označevali celo vrsto parnih plesov, najsibo *Ländler*, *Langaus*, štajriš (*Steirisch*), *Straßburger*, občasno tudi alemando (*Allemande*) in pozneje celo valček (*Walzer*). Vseskozi je obstajala tudi specifična in najpogosteje zastopana plesna oblika plesa *Deutscher*, za katero se v slovenski terminologiji nikoli ni uveljavil ustrezen izraz. Podobno kot nejasno poimenovanje te plesne oblike je uganaka ostal tudi njen koreografski potek. Medtem ko so pisci več desetletij do potankosti opisovali korake in koreografije menueta, opisi nemških plesov in predvsem *Deutscherja* niso niti zgovorni niti obsežni. Gotovo je le, da je ples potekal v treh poglavitnih figurah: plesanje s sočasnim prepletanjem rok (*Straßburger*), vrtenje plesnega para okoli lastne osi in promenada parov po plesni dvorani. Nekoliko poenostavljeno bi lahko rekli, da se je iz osamosvojene figure vrtenja sčasoma razvil valček. Številne ohranjene notne izdaje *Deutscherjev* kažejo, da je ta ples združeval elemente različnih nemških plesov, saj se lahko po-

samični stavki znotraj enega niza v značaju dokaj razlikujejo. Nekateri stavki so na primer izrazito spevni in razloženi akordi pogosto spominjajo na značilno melodiko *Ländlerja*. Drugi so, ravno obratno, dokaj bučni in imajo akcentuirane neposredne ponovitve posamičnih tonov ter akordov. Pri *Deutscherjih* je izpričana pogosta uporaba trobil, predvsem trobent in rogov.²⁹

Vse kaže, da so na prireditvah plesne stavke enega niza izvajali kot celoto in da med njimi ni bilo daljših pavz. Skupen obseg Zupanovih osemnajstih nemških plesov, vključno z obširno kodo, se zdi nenavaden le na prvi pogled, saj tovrstne zbirke navadno ne presejajo šest ali osem plesnih stavkov. Primerjava z objavljenimi zbirkami drugih skladateljev iz tega obdobja pokaže, da je bilo tako visoko število nemških plesov v zadnjem desetletju 18. stoletja značilno predvsem za redute v Gradcu, kjer se obsežni nizi pojavljajo najpogosteje.³⁰ Zbirke iz drugih mest imajo praviloma manj stavkov. Šest ali osem plesov v nizu se je v Gradcu uveljavilo po letu 1800, hkrati pa so obsežnejše zbirke izginile iz ponudbe graških založnikov.³¹

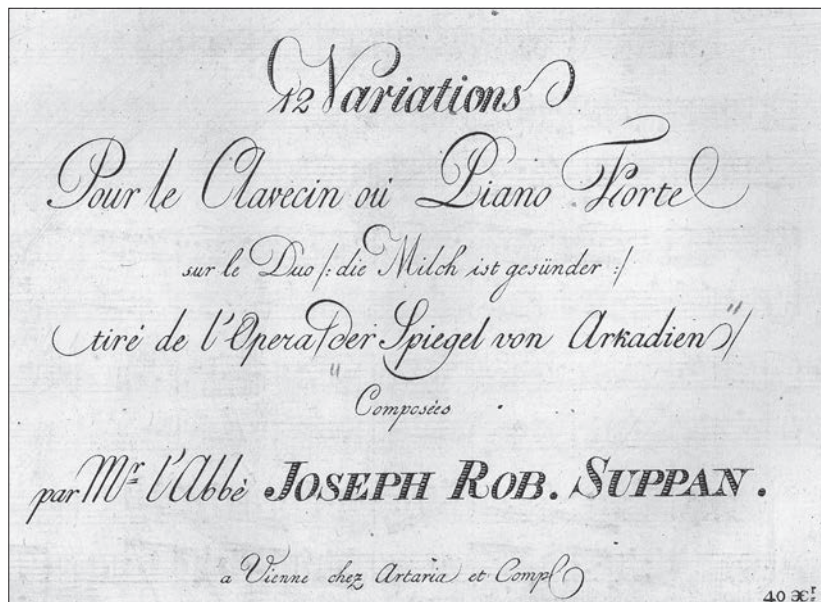
V začetku leta 1799 je ugledna dunajska založniška hiša Artaria & Comp. objavila Zupanove variacije za čembalo ali klavir na temo vokalnega dueta »Die Milch ist gesünder« iz opere *Der*

29 Podlesnik Tomášiková in Motnik, *Laibacher Deutscher*, str. 29–34.

30 Na primer Alois Matouš Cibulka: *16 Deutsche nebst Coda*, 1793; *17 Deutsche Tänze samt Coda*, 1794 ali Friedrich Satzenhofen: *14 Redout-Deutsche samt großem Coda*, 1796. Golob, *Zum Verhältnis*, str. 14.

31 Na primer zbirke skladateljev Franza Eduarda Hysla, Wenzla Mahofskega in Adalberta Schollerja. Golob, *Zum Verhältnis*, str. 15.

28 Witzmann, *Der Ländler in Wien*, str. 81.

Naslovnica Zupanovih variacij na temo vokalnega dueta »Die Milch ist gesünder« v izdaji dunajske založbe Artaria et Comp. (Státní oblastní archiv v Třeboni, oddělení Český Krumlov, Sbíрка hudebnin, 38-K26, krabice 266; z dovoljenjem).

Spiegel von Arkadien Franza Xaverja Süßmayrja.³² Heroično-komična opera z govornimi dialogi po libretu Emanuela Schikanederja je premiero na odru dunajskega gledališča Theater auf der Wieden doživela novembra 1794. Delo danes sodi med domala pozabljene in redko izvajane operne stvaritve, v času nastanka pa je med občinstvom različnih mest doživelo nadvse pozitiven sprejem in je za nekaj let zasenčilo celo Mozartove opere. Dobra pol leta po dunajski premieri je Joseph Bellomo, impresarij graškega gledališča, opero konec junija 1795 uprizoril v Gradcu. Njena tamkajšnja priljubljenost in uspeh se zrcalita v več kot dvajsetih ponovitvah v naslednjih dveh letih.³³ Lahkotnim in všečnim melodijam, ki jim ne manjka »avstrijskega« kolorita, je očitno še posebej uspelo nagovoriti graško občinstvo.

V operi spremljamo dogodivščine dveh ljubezenskih parov na idiličnem otoku Arkadija. Dogajanje moti hudobni genij Tarkoleon, v potek pa se vmešavata tudi rimski bog Jupiter in njegova soproga, boginja Juno. Duet dobrovoljnih genijev Alghosa in Kalosa v finalu prvega dejanja je svarilo zaljubljenca, naj ne pijejo vina, ki ga je zastrupil Tarkoleon, temveč naj pijejo mleko, ki je bolj zdravo in čistejše od vina.

Zupanove variacije so bile deležne celo jedrnate recenzije v ugledni leipziški reviji *Allgemeine musikalische Zeitung*. Anonimni kritik skladatelju priznava mojstrski pristop pri obdelavi teme, vendar predlogo označuje za banalno: »Poleg tega, da nepomembna tema vseh štirikrat ostane v

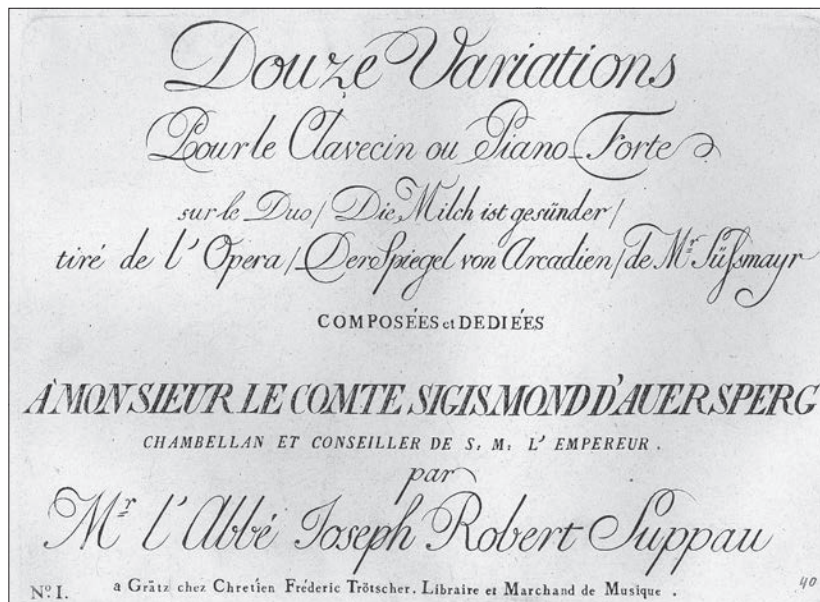
glavni tonaliteti, lahko – saj variiranju v Nemčiji ni konca – variacije, ki so zelo dobro napisane za ta instrument, mirne vesti pohvalimo. Za študij si zaslužita posebno priporočilo št. 9 in 10, kjer sta sopran in bas precej dobro obdelana in vodena v protipostopu. S tem vabimo gospoda opata [sic], da se naslednjič preizkusi v pomembnejši, bolj hvaležni temi, ki ji bo menda zelo kos.«³⁴

Če vokalni duet obravnavamo ločeno, je očetek povsem upravičen. Süßmayrjev duet sestavlja niz izključno štiriktaktnih odsekov, ki so brez vsakršnih izjem postavljeni v le osnovna harmonska sosledja (tonika, subdominanta in dominantna). Stavek brez vsakršnega moduliranja vseskozi ostaja v izhodiščni tonaliteti (B-dur). Gledano iz perspektive opernega finala bi stavek bržkone ocenili drugače. Duet je v resnici vokalni *Ländler*, ki se v opernem libretu povsem prilega vsebini in kontekstu dogajanja. Kot plesni stavek ne more imeti drugega od preproste harmonske zgradbe. Enostavna struktura izhodiščne predloge skladatelja v resnici postavlja pred poseben izziv ter od njega zahteva veliko mero invencije in raznolikosti. Zupanovim variacijam obojega gotovo ne manjka, hkrati pa so izvajalsko-tehnično dokaj zahtevne.

32 Založnik Artaria je oglas o izidu izdaje objavil 12. januarja 1799 v *Wiener Zeitung*. Prim. Weinmann, *Vollständiges Verlagsverzeichnis Artaria*, str. 49.

33 Fleischmann, *Das steirische Berufstheater*, str. 203–213.

34 »Abgesehen, dass das unbedeutende Thema alle viermal im Haupttone bleibt, so kann man – da des Variirens nun einmal in Deutschland kein Ende ist – diese Variationen, die sie sehr gut für dies Instrument geschrieben sind, mit gutem Gewissen auszeichnen. No. 9 und 10, wo Sopran und Bass in der Gegenbewegung recht brav gegen einander gearbeitet sind, verdienen insbesondere zur Uebung empfohlen zu werden. Wir fordern den Hrn. Abt hiermit auf, sich einmal mit einem bedeutenderen, dankbarn Thema zu versuchen, das er vermuthlich sehr gut bearbeiten würde.« *Allgemeine musikalische Zeitung*, maj 1799, stolp. 542.

Naslovnica Zupanovih variacij na temo vokalnega dueta »Die Milch ist gesünder« v izdaji graške založbe Christiana Friedricha Trötscherja (Státní oblastní archiv v Třeboni, oddělení Český Krumlov, Sbíрка hudebnin, 38-K26, krabice 266; z dovoljenjem).

Zupanove variacije je poleg dunajskega založnika Artarie objavil graški tiskar in založnik Christian Friedrich Trötscher. Trötscherjeva izdaja je v resnici le tako imenovana »naslovna izdaja« (nem. *Titelausgabe* ali *Titelaufgabe*). Kadar preostali ali neprodani izvodi neke izdaje dobi-jo novo naslovnico in se ta na trgu pojavi v novi preobleki, takšen glasbeni tisk imenujemo »naslovna izdaja«. Razlogi in motivi za tovrstne tržne strategije so lahko različni, večinoma pa naj bi spremenjena naslovnica znova in bolje nagovorila kupce ter vzbudila njihovo zanimanje. Na podobne primere v zgodovini glasbenega knjigotrštva naletimo pogosto; »naslovne izdaje« so se pojavljale predvsem takrat, ko so založbe menjavale lastnika. Takšne izdaje so najpogostejše pri delih slavnihi skladateljeh, saj je po njih vladalo dolgotrajno povpraševanje, založniki pa so skrbeli, da so se na glasbenem trgu pojavljale v vedno novih preoblikah. Tu in tam so založniki izdaje ponarejali in glasbene tiske tujih založb z lastno naslovnico preprodajali brez dovoljenja.³⁵

Trötscherjeva izdaja Zupanovih variacij ima novo naslovnico, sicer pa gre za glasbeni tisk založbe Artaria. Notni del od prvotne izdaje odstopa v le enem pomembnem detajlu: nobena od osmih strani notnega tiska graške izdaje na spodnjem robu nima več številke tiskarske plošče (802). To lahko pomeni le, da je Trötscher od Artarie odkupil ali kako drugače prevzel bakrene tiskarske plošče, prekril vgravirano številko tiskarskih plošč in tako natisnil lastno izdajo. Če bi Trötscher prevzel preostale izvode, bi prvotna založniška številka ostala vidna oziroma bi jo moral naknadno mehanično odstraniti. Na robovih

ni vidnih sledi radiranja (oziroma tako imenovane razure), pač pa so ponekod bežno opazne sledi robov majhnih kovinskih plošč, s katerimi je Trötscher prekril številko tiska na spodnjem robu. Možnost, da bi bila Trötscherjeva izdaja prvotna in bi Artaria prevzel in predelal preostale izvode, ne obstaja, saj se tehnična izvedba povsem sklada z drugimi glasbenimi tiski poznega 18. stoletja te napredne dunajske založbe.

Točnega datuma Trötscherjeve izdaje ni mogoče določiti. Založnikova najava glasbenega tiska se je pojavila šele maja 1804 v časopisu *Grätzer Zeitung*,³⁶ vendar je mogoče sklepati, da je bila notna izdaja na voljo že nekoliko prej. V nekaterih knjižnih objavah iz Trötscherjeve tiskarne se je kot priloga ohranil katalog njegovih knjižnih publikacij.³⁷ Tiskani seznam je žal brez datuma objave. V katalogu so navedene Zupanove variacije, niso pa dodane letnice njihove objave. Vse druge oglaševane knjige so izšle v letih 1791–1801 in očitno je Trötscher katalog sestavil najpozneje okoli leta 1801. Na objavo variacij pred letom 1804 navsezadnje namiguje tudi posvetilo glasbenega tiska grofu Sigmundu Auerspergu, ki je umrl leta 1803. Posthumno posvetilo Auerspergu bi bilo seveda mogoče, vendar verjetno ne brez izrecne omembe te okoliščine.

Četudi vzrokov za pojav »naslovne izdaje« zaradi pomanjkanja zgovornih virov ni več mogoče pojasniti, je smiselno zastaviti vprašanje o

35 Drüner, *Frühe Musikdrucke*, str. 227–230.

36 *Grätzer Zeitung* 73, 7. 5. 1804.

37 Na primer priloga v: Nauss, Bernhard Sebastian: *Der erfahrene und in allen Weinkünsten wohl unterrichtete Weinhändler [...]*, Grätz: Chr. Fr. Trötscher, 1800, ali Lindau, Maria Catharina: *Die steyerländische Köchin oder Neues bürgerliches Kochbuch für alle Stände [...]*. Grätz: Christian Friedrich Trötscher, 1801.

možnih motivih. Mogoče je, da po Zupanovih klavirskih variacijah na Dunaju ni bilo velikega povpraševanja in si je skladatelj več uspeha obetal v Gradcu. Morda je bilo ravno obratno in je bila dunajska izdaja hitro razprodana, Artaria pa se za ponatis ni zanimal in je tiskarske plošče prodal Christianu Friedrichu Trötscherju. O prvotnih nakladah Zupanovih glasbenih tiskov in njihovi dejanski razširjenosti nasploh je mogoče le ugibati. Ker gre pravzaprav za uporabno in le kratek čas aktualno glasbo, v širšem kontekstu tedanjega glasbenega trženja pa skorajda že za množične proizvode, skromno število do danes ohranjenih izvodov ne preseneča. Zupanovi glasbeni tiski so se ohranili v enem ali največ dveh izvodih.³⁸ Vsekakor pa je bilo notne izdaje okoli njihovega datuma objave mogoče kupiti tudi v širšem nemško govorečem prostoru. Septembra in oktobra 1799 je na primer leipziška založniška in knjigotržna hiša Breitkopf & Härtel v prodajo ponujala Zupanove menuete, nemške plesne in variacije.³⁹

POSVETILA ZUPANOVIH GLASBENIH TISKOV

Zupanova izdaja plesov *Ritter-Einzug* ni posvečena nikomur in tudi natis klavirskih variacij iz dunajske založbe Artaria nima posvetila. Toliko bolj zanimivo je, da je graška izdaja tega dela posvečena grofu Sigmundu Auerspergu (1757–1803). Ta je pripadal kranjski, znotraj te pa štajerski veji rodbine s pridevkom Kirchberg am Wald. O Sigmundu Auerspergu je znano, da se je udeleževal kot pesnik in bil ljubitelj lepih umetnosti. Znan je tudi kot kronist javnopolitičnega dogajanja med francosko zasedbo Gradca leta 1797, ki ga je opisal v svojem dnevniku.⁴⁰

Zbirko nemških plesov je Zupan posvetil württemberškemu vojvodi Ferdinandu Frideriku Avgustu (1763–1834). Vojvoda je v avstrijski vojski dosegel visoke položaje ter se od leta 1797 kot general za Notranjo in Zgornjo Avstrijo pogosto zadrževal v Gradcu.⁴¹ Zupanovi menueti so posvečeni Marijani (*Maria Anna*), grofici Attems, ki se je rodila 10. septembra 1752 v Ljubljani v stari kranjski rodbini baronov Gall-Gallenstein in se leta 1773 poročila s Ferdinandom Marijo grofom Attemsom-Heiligenkreuzem. V Gradcu je prebivala do smrti aprila 1839. Morda ni naključje, da je njen soprog, grof Attems, od leta 1794 deloval kot

direktor novoustanovljenega gledališča v Gradcu (danes Schauspielhaus Graz). Zupan je bil s to gledališko hišo očitno povezan in je za tamkajšnje plesne prireditve skladal plesno glasbo.

Kot že število Zupanovih ohranjenih skladb tudi število posvetil ni dovolj reprezentativno, da bi bilo iz njih mogoče razbrati zanesljiva spoznanja o skladateljevem družbenem krogu. Kljub temu je očitno, da je Zupan svoja dela posvečal vidnim osebam javnega življenja v Gradcu in hkrati osebam iz vrst visokega plemstva. Med temi pogrešamo posvetilo članom družine grofov Saurau, ki je bila Zupanu, kot že omenjeno, očitno posebej naklonjena.

Iz posvetila na splošno ne izhaja, da sta skladatelj in oseba, ki ji je neko glasbeno delo posvečeno, gojila osebno poznanstvo, kaj šele prijateljstvo. Skladatelji svojih skladb v resnici sploh niso mogli posvečati osebam po lastni izbiri in presoji. Predvsem visoko plemstvo takšnih poklonov ni brezpogojno sprejemalo, pač pa je pričakovalo, da skladatelj (ali založnik) najprej zaprosi za njihovo dovoljenje. V postopek pridobivanja privoljenj so skladatelji pogosto vložili nemalo napora in potrpljenja in sploh je to za obe strani veljalo za nekakšno častitljivo beračenje. Glede na svojo darežljivost so se plemiči za skladateljev poklon navadno, vselej pa le po lastni presoji, zahvalili s finančnim darilom. Nikakor pa niso samodejno prevzemali stroškov za objavo nekega dela. Imena oseb, ki so jim skladbe posvečene, skupaj z njihovimi rodbinskimi in drugimi naslovi krasijo naslovnice glasbenih tiskov in na njih navadno zasedajo osrednje mesto. Posvetilo je pogosto celo bolj vpadljivo kot ime skladatelja. Predvsem za mlade in neveljavljene skladatelje je bilo posvetilo skorajda pomembnejše od finančnega izkupička, saj je ime blagorodne osebe možnim kupcem sporočalo, da je notna izdaja vredna pozornosti uglednih oseb in veljakov. Vse to je služilo utrjevanju položaja skladatelja v družbi in je bilo del premišljenih tržnih strategij. Posvetilo je kajpak tudi gesta določene naklonjenosti in obojestranskega spoštovanja, pred tem pa si je smiselno zastaviti vprašanje, katere koristi v smislu privlačnosti notne izdaje na glasbenem trgu, zaslužka in ugleda je lahko takšno posvetilo prineslo skladatelju.⁴²

ZAKLJUČEK

Jožef Robert Zupan je zanimiva osebnost poznega 18. in zgodnjega 19. stoletja ter je tako v umetniškem kot družbenem smislu vreden pozornosti širše javnosti. Čeprav ne njegov oh-

³⁸ Gl. prilogo.

³⁹ *Intelligenz-Blatt zur Allgemeinen Musikalischen Zeitung*, 4. 9. 1799; 23. 10. 1799.

⁴⁰ Preinfalk, *Auerspergi*, str. 153–155 in 502; Kratochwill, *Sigmund's Grafen v. Auersperg Tagebuch*, str. 106–209.

⁴¹ Schels, *Biographie*, str. 158–159.

⁴² Podrobneje o tem: Beer, *Musik*, str. 366–372.

ranjen skladateljski opus ne arhivsko gradivo za rekonstrukcijo biografskega ozadja nista obsežna, doslej dosegljivi podatki kažejo verziranega skladatelja, ki je svojo glasbeno izobrazbo najverjetneje pridobil v družinskem okolju. Zupan je v svojih delih presegel poznobaročni glasbeni jezik svojega očeta Jakoba Franciška Zupana in skladal v slogu dunajskih klasikov. Njegove klavirske variacije je mogoče označiti celo za doslej najzgodnejše tehtno klavirsko delo izpod peresa slovenskega skladatelja. Zupanova življenjska pot je ne nazadnje zgovoren primer tega, kakšna je bila usoda duhovnikov iz številnih razpuščenih samostanskih skupnosti, ki so bili zaradi reform cesarja Jožefa II. prisiljeni poiskati nove možnosti delovanja.

FINANCIRANJE

Prispevek je nastal v okviru raziskovalnega programa »Raziskave glasbene preteklosti na Slovenskem« (ARIS P6-0004), ki ga financira Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije.

PRILOGA: ZUPANOVI GLASBENI TISKI IN NJIHOVA HRANIŠČA

Ritter-Einzug und Kontretanz der Schwarzen vorgestellt den 2. Hornung, 1796. fürs FORTE-PIANO. vom Abbé J. R. S. Grätz, gedruckt bey Andreas Leykam, [1796].

Győr, Kapiteljski arhiv, glasbena zbirka (Káptalan Magánlevéltár Kottatára, Székesegyházi Kottatár, Káptalan domb).

Salzburg, Mozarteum, Universitätsbibliothek, HistM-1725.

12 *Variations Pour le Clavecin où Piano Forte sur le Duo / die Milch ist gesünder/ tiré de l'Opera /der Spiegel von Arkadien/ Composées par M^r l'Abbé JOSEPH ROB. SUPPAN. a Vienne chez Artaria et Comp.*

Třebon, Státní oblastní archiv v Třeboni, oddělení Český Krumlov, Sbirka hudebnin, 38-K26, krabice 266.

Dessau-Roßlau, Stadtarchiv, S.9.1-368 (Musikaliensammlung Böttger).

Douze Variations Pour le Clavecin ou Piano-Forte sur le Duo /Die Milch ist gesünder/ tiré de l'Opera /Der Spiegel von Arcadien/ de M^r Süßmayr COMPOSÉES et DEDIÉES À MONISEUR LE COMTE SIGISMOND D'AUERSPERG CHAMBELLAN ET CONSEILLER DE S: M: L'EMPEREUR. par M^r l'Abbé Joseph Robert Suppau [sic] a Grätz chez Chretien Frédéric Trötscher. Libraire et Marchand de Musique. N^o. I.

Třebon, Státní oblastní archiv v Třeboni, oddělení Český Krumlov, Sbirka hudebnin, 38-K26, krabice 266.

Parma, Biblioteca Palatina, sezione musicale.

ACHTZEHN DEUTSHE [sic] TAENZE MIT CODA im Auszuge fürs Clavier oder Piano forte, in Musik gesetzt und DEM DURCHLAUCHTIGSTEN PRINZEN FERDINAND HERZOGEN ZU WÜRTEMBERG-TEK

Gross-Kreutz des Militærischen Mariæ Theresiæ Ordens: Kay- Königl. General Feldzeugmeister, Obristtem Inhaber eines Regiments zu Fuss, und Commandirenden Generalen in Inner- und Ober Oesterreich gewidmet von IOSEPH ROBERT SUPPAN. Wien bei Jos. Eder Kunst und Musikalienhaendler am Graben, [1798].

Österreichische Nationalbibliothek, Musiksammlung, MS27398.

ACHT MENUETS im Auszuge fürs Clavier oder Piano forte in Musik gesetzt und DER HOCHGEBOHRNEN FRAU MARIANNE GRAEFINN VON ATTEMS GEBOHRNEN FREYINN GALL VON GALLENSTEIN gewidmet von IOSEPH ROBERT SUPPAN. Wien bei Jos. Eder Kunst und Musikalienhaendler am Graben, [1798].

Österreichische Nationalbibliothek, Musiksammlung, MS27397.

Archiv, Bibliothek und Sammlungen der Gesellschaft der Musikfreunde in Wien, XV 4995 (Q 20233).

VIRI IN LITERATURA

ARHIVSKI VIRI

AT DAGS – Diözesanarchiv Graz-Seckau
Personalakte Priester Suppan Joseph
Pfarre Graz - Dom, Sterbebuch I (1786-1822)

AT StiARein – Stiftsarchiv Rein
Fond Landstraß, Korrespondenz

NŠAL – Nadškofijski arhiv Ljubljana
ŽA (Župnijski arhiv) Kamnik
Matične knjige

SI AS – Arhiv Republike Slovenije
SI AS 746, Cistercijanski samostan in državno gospodarstvo Kostanjevica

LITERATURA

Allgemeines europäisches Journal. 1796. Dritter Band. Brünn: Joseph Georg Traßler, [1797].

Beer, Axel: *Musik zwischen Komponist, Verlag und Publikum. Die Rahmenbedingungen des Musikschaffens in Deutschland im ersten Drittel des 19. Jahrhunderts.* Tutzing: Hans Schneider, 2000.

Drüner, Ulrich: *Frühe Musikdrucke als Zeugen authentischer Textentwicklung. Über den Umgang mit Erst- und Originalausgaben im allgemeinen. Robert Schumann und die französische Romantik. Bericht über das 5. Internationale Schumann-Symposium der Robert-Schumann-Gesellschaft am 9. und 10. Juli 1994 in Düsseldorf* (ur. Ute Scholz). Mainz: Schott, 1997, str. 219–233.

- Eitner, Robert: Suppau, Abt Joseph Robert. *Biographisch-Bibliographisches Quellen-Lexikon der Musiker und Musikgelehrten der christlichen Zeitrechnung bis zur Mitte des neunzehnten Jahrhunderts*. 9. Band. Schein – Tzwiefel, Leipzig: Breitkopf & Härtel, 1903, str. 329.
- Fleischmann, Krista: *Das steirische Berufstheater im 18. Jahrhundert*. Wien: Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 1974.
- Flotzinger, Rudolf: Zu den Anfängen des slowenischen Musiktheaters. *Slovenska opera v evropskem okviru. Ob njeni 200-letnici. Simpozij 20.–21. oktobra 1982* (ur. Dragotin Cvetko in Danilo Pokorn). Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1982, str. 20–41.
- Gerber, Ernst Ludwig: Suppan (Joseph Robert). *Neues historisch-biographisches Lexikon der Tonkünstler, welches Nachrichten von dem Leben und den Werken musikalischer Schriftsteller, berühmter Komponisten, Sänger, Meister auf Instrumenten, kunstvoller Dilettanten, Musikverleger, auch Orgel- und Instrumentenmacher, älterer und neuerer Zeit, aus allen Nationen enthält. Vierter Theil. S – Z*. Leipzig: A. Kühnel, 1814, stolp. 305.
- Golob, Andreas: Zum Verhältnis des Buchhandels zum Musikalienhandel um 1800. Das Beispiel der Grazer Buchhändler. *Mitteilungen der Gesellschaft für Buchforschung in Österreich* 1, 2006, str. 7–18.
- Hafner, Otfried: Aus dem Grazer Musikleben des Biedermeier. *Blätter für Heimatkunde* 51, 1977, str. 100–118.
- Höfler, Janez: Glasbenozgodovinske najdbe XVIII. in XIX. stoletja v Novem mestu. *Kronika* 15, 1967, št. 3, str. 135–148.
- Höfler, Janez: *Tokovi glasbene kulture na Slovenskem od začetkov do 19. stoletja*. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1970.
- Kratochwill, J[ulius]: Sigismund's Grafen v. Auersperg Tagebuch zur Geschichte der französischen Invasion v. J. 1797. *Mittheilung des Historischen Vereines für Steiermark* 28, 1880, str. 106–209.
- Milkowicz, Wladimir: Die Klöster in Krain. Studien zur österreichischen Monasteriologie. *Archiv für österreichische Geschichte* 74, 1889, str. 261–486.
- Personalstand der Sekulär- und Regular-Geistlichkeit in der Seckauer-Diözese für das Jahr 1817. Abgeschlossen am 16. November 1816*. [Graz: Verlag d. Ordinariats-Kanzlei, 1816].
- Podlesnik Tomášiková, Lidija in Motnik, Marko: Laibacher Deutscher after the Congress of Laibach. *Muzikološki zbornik* 57, 2021, št. 2, str. 5–64. DOI: <https://doi.org/10.4312/mz.57.2.5-64>
- Pokorn, Danilo: Slovenski skladatelj Jakob Zupan. *Radovi. Zavod za znanstveni rad HAZU Varaždin*, 45 1990, str. 177–181.
- Popelka, Fritz: *Geschichte der Stadt Graz. Band 1 mit dem Häuser- und Gassenbuch der inneren Stadt Graz*. Graz, Wien, Köln: Verlag Styria, 1959.
- Preinfalk, Miha: *Auerspergi: po sledeh mogočnega tura*. Ljubljana: Zgodovinski inštitut Milka Kosa ZRC SAZU, 2005.
- Royko, Caspar: *Einleitung in die christliche Religions- u. Kirchen-Geschichte*, Prag: in der Widtmannischen Buchhandlung, 1788.
- Schels, Johann Baptist: *Biographie des Herzogs Ferdinand von Württemberg, Kaiserlich-Österreichischen Feldmarschalls*. Wien: Braumüller und Seidel, 1841.
- Schubert, Ingrid: *Musikalienbestände im Institut für Musikwissenschaft der Universität Graz, 2. Teil. Tabulae Musicae Austriacae, 16*. Wien: Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 2007.
- Stiasny, Ljudevit: *Kamnik: zemljepisno-zgodovinski opis*. Ljubljana: Ig. pl. Kleinmayr in Fed. Bamberg, 1894.
- Suppan, Wolfgang: Suppan (Supan) Josef Robert. *Steirisches Musiklexikon*. Graz: Akademische Druck- u. Verlagsanstalt, 2009, str. 701.
- Škrjanc, Radovan: Poskus slogovne opredelitve skladb – poskus njegove obravnave na primeru cerkvenih del Jakoba F. Zupana (I). *Muzikološki zbornik* 36, 2000, str. 68–72.
- Škrjanc, Radovan: Prispevek k dataciji rokopisov skladb Jakoba Frančiška Zupana. *Muzikološki zbornik* 34, 1998, str. 35–68.
- Škrjanc, Radovan: *Vprašanje sloga v skladbah Jakoba Frančiška Zupana* (magistrsko delo). Ljubljana, 1999.
- Umek, Eva: *Samostani Kostanjevica, Pleterje in Stična*. Publikacije Arhiva Slovenije, Inventarji, Samostanski arhivi, 1. Ljubljana: Arhiv Slovenije, 1974.
- Volčjak, Jure: *Ordinacijska protokola Ljubljanske (nad)škofije 1711–1824. Del 2: 1761–1824*. Viri / Arhivsko društvo Slovenije, 39. Ljubljana: Arhivsko društvo Slovenije, 2016.
- Weinmann, Alexander: *Vollständiges Verlagsverzeichnis Artaria & Comp*. Wien: Krenn, 1978.
- Witzmann, Reingard: *Der Ländler in Wien. Ein Beitrag zur Entwicklungsgeschichte des Wiener Walzers bis in die Zeit des Wiener Kongresses*. Wien: Arbeitsstelle für den Volkkundeatlas in Österreich, 1976.
- Wurbach, Constantin von: Suppan, Joseph Robert. *Biographisches Lexikon des Kaiserthums Oesterreich. Vierzigster Theil: Streezuwitz – Suszyncki*. Wien: k. k. Hof- u. Staatsdruckerei, 1880, str. 328.

SUMMARY

Overlooked Composer Jožef Robert Zupan (1760–1819) and His Compositional Oeuvre

Jožef Robert Zupan (Joseph Robert Suppan) was the son of the well-known composer Jakob Frančišek Zupan. He was born on 4 March 1760 in Kamnik, where he was baptised as Jožef Kazimir (Joseph Casimir). Whereas he most likely took his first lessons in music from his father, nothing is known about his further music education. Zupan entered the Cistercian Abbey in Kostanjevica na Krki (Mariabrunn in Landstraß) and assumed the monastic name Robert; however, there are no records about the year of his joining the monastic order. Around 1783, the Cistercians in Kostanjevica sent him to Graz to pursue his studies in theology, which he completed no later than 1788. In November of the same year, he was ordained subdeacon, deacon, and priest after Emperor Joseph II dissolved the monastic community two years earlier (in 1786). Rather than settle in Carniola serving as a priest, Zupan spent the rest of his life in Graz, where he died on 21 July 1819. The Diocese of Ljubljana issued him a letter of dismissal no earlier than 1799.

Further biographical details are revealed in the preserved petitions addressed at the Graz diocesan ordinarate, with which Zupan applied for a raise in his pension several times during the last decade of his life. He held no specific office in the Diocese of Graz, and he did not serve as a priest in any of its parishes or other church institutions. He made his living as an independent educator and teacher, as is also evidenced by the appellation *Abbé* appearing next to his name on the title pages of some of his editions. Zupan appears to have been looked upon favourably by the Graz-based Counts of Saurau, and he undoubtedly spent the last years of his life in their palace on the Sporgasse. From 1794 onwards, he suffered from arthritis, which gradually prevented him from engaging in any kind of work assignments.

Zupan left behind a modest music legacy comprising

no more than five printed volumes, published at the end of the eighteenth century, of which one was released in two different editions. He contributed a dance music set under the title *Ritter-Einzug und Kontratanz der Schwarzen*, which was performed in February 1796 as part of a special charity dance event held at the Graz theatre. The work was published by the publisher Andreas Leykam in Graz. In 1798, the Joseph Eder's publishing house in Vienna published two further collections of dance music to be performed as part of dance events at the Graz *Redoutensaal*: *Eight Minuets and Eighteen German Dances (Deutsche)*. The three music prints are piano scores for dance music, originally intended for an orchestra or a chamber instrumental ensemble. Only one of Zupan's original piano pieces has been preserved—that is, his variations on the theme of the duet “Die Milch ist gesünder” from Franz Xaver Süssmayr's opera *Der Spiegel von Arkadien*. Although the variations, published in 1799 by Artaria & Comp. in Vienna, show a high level of compositional skill, Zupan was nonetheless criticized for having selected a simplistic theme. Moreover, the composition certainly does not lack in invention and variety, and it is rather demanding in terms of technical performance. Years later, Zupan's piano variations were also published by the Graz-based publisher Christian Friedrich Trötscher, who, in essence, did nothing else but change the cover of the Vienna edition.

Three out of five Zupan's music editions feature dedications to Graz's prominent personalities as well as to representatives of the high nobility: the German Dances were thus dedicated to Ferdinand Friedrich August, Duke of Württemberg, the minuets to Countess Marianna Attems-Heiligenkreuz, née Baroness Gall von Gallenstein, and Trötscher's edition of variations to Count Sigmund von Auersperg. Whereas the dedications clearly attest to a considerable reputation that Zupan held in Graz's social circles, they do not necessarily imply that he was a personal acquaintance of the figures mentioned. More likely, the composer's published collections point to his affiliation with the Graz theatre, for which he, at least on three occasions, contributed music for carnival dance events.

